

היהודים החלו להתיישב בלובן קויאבסקי במחצית השנייה של המאה ה-18. ב-1779 התגוררו שם 14 יהודים (הם היוו 8,9 אחוז מכלל התושבים), ב-1793 - 35 (25,9 אחוז), ב-1808 - 120 (34 אחוז), ב-1820 - 215 (34,9 אחוז), ב-1827 - 251 (35 אחוז), ב-1857 - 410 (42,7 אחוז), ב-1865 - 714 (46,7 אחוז), ב-1897 - 661 (53,7 אחוז), ב-1909 - 897 (52,3 אחוז) ב-1921 - 797 (37,6 אחוז), ב-1933 - 778 (34,7 אחוז), ב-1939 - 700 (30,4 אחוז).

מועצת בית הכנסת (הקהל) בלובין קמה במאה ה-19. כמעט כל חברי הקהילה התגוררו בלובין, רק אישים בודדים באחוזות הסמוכות (קובילה וונקה, נארטי, גראביני וקאליסקה) ובכפרים הסמוכים (גאגוב, מודליבוז', קלובקה קאמיינה, רותקוביצה וקונטי). תשתית הקהילה הונחה על ידי בית כנסת עם גג מתכת ובית מדרש מעץ עם גג קש. שני הבניינים, שעמדו ברחוב בוז'ניצה (בית הכנסת), נבנו במחצית הראשונה של המאה ה-19. בית המדרש הכיל גם את דירתו של הרב עד ל-1920, חדר תלמידים קטן ומקווה. ברחוב השלושה במאי דהיום עמד מבנה עץ עם גג קש, שהכיל חדר ובית תפילה. ב-1917 הקהילה קנתה מבנה אבן שבו הוקם בית מחסה לאביונים וליהודים נעים בדרכים. כמות שוהים ומבקרים קטנה מדי גרמה לכך שהוא נסגר ב-1920 והותאם לשמש כדירת הרב. בשכנתו נמצא אסמי חיות וגינה קטנה. כ-800 מטר מחוץ לעיר נמצא בית העלמין המגודר ב-75 אחוזים ובו גם מבנה לבנים עם גג מכוסה קש שבו התגורר השומר.

עם חידוש עצמאותה של פולין ב-1918 יהודי לובין גילו פעילות יתירה בארגונים השונים, כאילו בתשובה לכך ששלטונות רוסיים שהיו שם מקודם לא נתנו אישורם לכך. קמו גם ארגונים ואגודות שונים לענייני כלכלה (הבנק העממי, קופת "גמילות חסד", איגוד הסוחרים היהודים, מרכז הסוחרים הזעירים ובעלי המלאכה, האיגוד המקצועי של בעלי המלאכה היהודים, האיגוד המקצועי של עובדים חסרי-השכלה, איגוד הצרכנים "החירות", הקואופרטיב היהודי החברתי), אגודות צדקה למיניהן, חברה קדישא וכן אגודות תרבות וחינוך (איחוד בתי הספר היהודיים, איגוד הספריה הציונית). המפלגות היהודיות החזיקו בסניפיהן המקומיים: אגודת ישראל, הבונד, הפולקיסטים והתנועות הציוניות השונות. התמיכה הפוליטית נחלקה בקהילה ב-1931 בין החרדים מאגודה (50 אחוז), הציונים הכלליים (15

אחוז), פועלי ציון (15 אחוז), המזרחי (10 אחוז), הבונד (5 אחוז) והבלתי-מפלגתיים (5 אחוז). פעלו גם ארגוני הנוער המפלגתיים ואגודת החינוך הגופני "יוטז'ניה". החינוך היהודי לבנות יוצג בידי בית ספר בית יעקב ושני חדרים.

השווי הכולל של נכסי דלא נידי של הקהילה ב-1939 היה 22,000 זלוטי ובנכסי נידי 3079 זלוטי. אלה האחרונים היו צנועים לוודאי: שבע ידי-קריאה, שתי חצוצרות, 200 ספרים בבית הספר, בימת בית הכנסת, שבעה וילונות, עשר מנורות, שישה פנסים, שני שולחנות, חמישה מקומות-ישיבה, שלוש חותמות. מבני הקהילה דרשו בשנות ה-30 שיפוצים ניכרים. היעדר האמצעים גרם לכך שהשיפוצים האלו בוצעו בצורה מוגבלת.

הקץ לקיומו של הציבור היהודי בלובין קויאבסקי בא עם מלחמת העולם השנייה. חלק מהיהודים נטשו את העיר ממש לפני כניסת הצבא הגרמני בספטמבר 1939. בגטו ורשה ב-1940 במחלקת יוצאי הערים היו רשומים 99 יהודי לובין, לבטח פליטים. הגרמנים הפנו קבוצה של יהודים צעירים לעבודות כפייה ליד פוזנן ב-7 בנובמבר 1939. מגורשים אחרים הגיעו לבוק בפלך גרודז'יסק ולאחר מכך לגנרלגוברנמן; באביב 1940 הם שהו בין השאר בוויסקטי, סקרנביץ, בלוניה, ז'ירארדוב ו-ורשה. ב-16 בספטמבר 1939 הגרמנים שרפו את בית הכנסת וב-1940 הרסו את בית המדרש. בלובין נותרה קבוצה לא-מוגדרת מבחינה מספרית ששרדה בקושי עד לקיץ 1941 כאשר התחילו משלוחים נוספים למחנות העבודה שליד פוזנן. אחרוני יהודי לובין הגיעו באביב '42 למחנה ההשמדה הנאצי הגרמני בחלמנו שעל נהר הנר. בתום המלחמה ב-1946 בלובין הופיעו יהודים בודדים שעד מהרה עזבו את העיר.

בית העלמין לבטח קם במחצית הראשונה של המאה ה-19. הוא תופס שטח של הקטר אחד. הוא נמצא בשכנות בלתי-אמצעית לבית הקברות הקתולי, ביער קטן על האגם הלובייני, במקום שנקרא סטמפקה וצורתו מרובת זוויות, מוארכת, כאשר אחת הזוויות מציינת את גבולו של האגם. לפני המלחמה, בית העלמין היה מגודר בחומת לבנים ובשטחו נמצא בית הקברות עם גג קש. בתקופת הכיבוש הגרמני, בין השנים 1939-1945 נהרסו כל המצבות. אחרי 1945, שטח בית העלמין הוקשה ושימש כחנייה ובחלקו הצמיח יער.

- Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego w Warszawie, American Joint Distribution Committee, sygn. 210/15, k. 36–39.
- *Archiwum Ringelbluma. Konspiracyjne Archiwum Getta Warszawy*, t. 27: *Żydowska Samopomoc Społeczna w Warszawie (1939–1943)*, red. A. Bańkowska, M. Ferenc, Warszawa 2017.
- T. Kawski, *Gminy żydowskie pogranicza Wielkopolski, Mazowsza i Pomorza w latach 1918–1942*, Toruń 2007.
- T. Kawski, *Inwentarze gmin żydowskich z Pomorza i Wielkopolski wschodniej w okresie międzywojennym (1918/20–1939)*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 2006, nr 1.
- T. Kawski, *Kujawsko-dobrzyńscy Żydzi w latach 1918–1950*, Toruń 2006.
- T. Kawski, *Żydzi z Kujaw, ziemi dobrzyńskiej i Bydgoszczy ocaleni z Shoah. Przyczynek do poznania struktury społeczno-zawodowej, zmian osadniczych oraz migracji ludności żydowskiej w Polsce po II wojnie światowej*, [w:] *Wrzesień 1939 roku i jego konsekwencje dla ziem zachodnich i północnych Drugiej Rzeczypospolitej*, Toruń – Bydgoszcz 2001.
- A. Olejniczak, *Żydzi w powiecie włocławskim (1918–1939)*, Włocławek 2000.